UBEZPIECZENIA EMERYTALNE

Jarosław Poteraj
Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży

PARADYGMAT TRÓJFILAROWOŚCI SYSTEMU EMERYTALNEGO NA PRZYKŁADZIE ROZWIĄZAŃ EMERYTALNYCH W SZWAJCARII

Wstęp

W 1994 r. Bank Światowy zaproponował i rozpoczął promocję wielofilarowego rozwiązania emerytalnego, składającego się z trzech filarów:

1. Obowiązkowego, działającego na zasadach *pay-as-you-go*, ale z indywidualną ewidencją składek.
2. Obowiązkowego lub dobrowolnego, powiązanego z rynkami kapitałowymi.
3. Dobrowolnego, uzupełniającego, także powiązanego z lokowaniem środków na rynkach kapitałowych (*Averting* 1994).

W latach 90. XX w. oraz na początku XXI w. rozwiązania bazujące na trzech filarach wprowadzono w wielu krajach Ameryki Południowej, Karaibów i Europy – w Europie najwcześniej na Węgrzech, w Szwecji i w Polsce. W szwajcarskiej rzeczywistości praktyczne wdrażanie paradygmatu trójfilarowego rozwiązania emerytalnego rozpoczęło się znacznie wcześniej i niezależnie od zaleceń Banku Światowego.

Badanie rozwoju historycznego i stanu obecnego systemu emerytalnego Szwajcarii stanowi przyczynek do poszukiwania w tym systemie rozwiązań, które w międzynarodowych porównaniach warto wykorzystywać, a znalezienie takich rozwiązań jest celem badawczym niniejszego artykułu. Opracowanie o systemie emerytalnym w Szwajcarii przygotowano na podstawie studiów literaturowych w języku angielskim. Oprócz pozycji zwartych w znaczącym stopniu wykorzystywano zasoby Internetu, w tym także publikacje instytucji międzynarodowych, amerykańskiego *Social Security*, rządu szwajcarskiego i szwajcarskich instytucji nadzorczych. Przyjętą metodą badawczą było badanie dokumentów pierwotnych i wtórnych.

1. Ogólna informacja o kraju

Konfederacja Szwajcarska (niem. *Schweizerische Eidgenossenschaft*, fr. *Confédération Suisse*, wł. *Confederazione Svizzera*, retorom. *Confederaziun Svizra*) jest państwem związkowym w Europie Zachodniej, w Alpach, bez dostępu do morza, składającym się z 26 kantonów (niem. *kantone*, fr. *cantons*, wł. *cantoni*, retorom. *chantuns*), (*Wielka Encyklopedia* 2005, s. 495 i n.). Jednostką monetarną jest frank szwajcarski (CHF[1], niem. *Schweizer Franken*, fr. *franc suisse*, wł. *franco svizzero*, retorom. *franc svizzer*). Językami urzędowymi są niemiecki, francuski, włoski i retoromański[2]. W lipcu 2009 r. Szwajcarię zamieszkiwało 7604 467 osób[3] z następującą strukturą wiekową populacji: 0–14 lat – 15,6%, 15–64 lat – 68,1%, 65 lat i więcej – 16,3%. Przeciętna długość życia wynosiła ogółem 80,85 lat, w tym mężczyzn – 78,03 lat, a kobiet – 83,83 lata. Największymi grupami etnicznymi byli: Niemcy, stanowiący 65% populacji, Francuzi, stanowiący 18% populacji i Włosi, stanowiący 10% populacji. Największe grupy wyznaniowe stanowili katolicy, których było 41,8%, oraz protestanci, których było 35,3%. Zgodnie z konstytucją z 1999 r. szefem państwa i rządu jest wybierany na roczną kadencję prezydent (od 1 stycznia 2010 r. – Doris Leuthard). Największe partie polityczne to: Gruene Partei der Schweiz, Christlichdemokratische Volkspartei der Schweiz (CVP), Freisinnig-Demokratische Partei der Schweiz (FDP), Sozialdemokratische Partei der Schweiz (SPS) i Schweizerische Volkspartei (SVP). Produkt krajowy brutto (PKB) na jednego mieszkańca w 2008 r. szacowany był na 42 000 USD, a stopa wzrostu PKB na 1,8%. Stopa bezrobocia wyniosła 2,6%. Dług publiczny stanowił 40,2% PKB. Saldo obrotów bieżących bilansu płatniczego zamknęło się w 2008 r. nadwyżką 41,21 mld USD.

Ziemie współczesnej Szwajcarii[4] zamieszkane były w starożytności przez romańskich Retów oraz napływające od 400 r. przed Chrystusem plemiona Celtów. W II połowie II w. przed Chrystusem w dolinie rzeki Aare osiedlili się Helweci – starożytny lud celtycki pochodzenia galijskiego. Za czasów Augusta ziemie Helwetów weszły w skład prowincji Galia Belgijska, a wschodnie terytoria, zamieszkałe przez Retów, weszły w skład prowincji Recja. Od IV w. po Chrystusie rozpoczęła się chrystianizacja tych terenów. W VI w. ziemie współczesnej Szwajcarii weszły w skład państwa Franków. Po rozpadzie monarchii Karolingów w IX w. tereny te zostały podzielone pomiędzy Królestwo Burgundii na zachodzie i Niemcy na wschodzie. Po zjednoczeniu w latach 1032–1034 znalazły się w Cesarstwie Rzymskim Narodu Niemieckiego. 1 sierpnia 1291 r. zagrożone w swej wolności alpejskie prakantony

[1] Skrót według standardu ISO 4217. Według Tabeli kursów nr 240/A/NBP/2009 z dnia 19 grudnia 2009 r. za 1 CHF płacono 2,7317 PLN.

[2] Zestandaryzowana wersja szwajcarskiego języka retoromańskiego, tzw. *Rumantsch grischun* w 1996 r. uzyskała status języka urzędowego.

[3] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sz.html, [dostęp: 9.12.2009].

[4] Ibidem; [dostęp 9.12.2009 oraz (*Wielka Encyklopedia PWN* (2005, s. 501–503).

Uri, Szwyz i Unterwalden zawarły Związek Wieczysty, który w 1297 r. został przekształcony w Związek Szwajcarski. W XIV w. do Związku Szwajcarskiego przystąpiły kolejne kantony: Lucerna, Zurych, Glarus, Zug i Berno. W XV w. do Związku przystąpiły kantony Fryburg i Solura, a na początku w. XVI – Bazylea, Szafuza i Appenzell. W XVI w. Szwajcaria stała się jednym z głównych ośrodków reformacji, która objęła głównie ośrodki miejskie – Zurych, Genewę, Fryburg i Berno. Pozostałe kantony pozostały wierne katolicyzmowi. Wojna religijna w 1531 r. zakończyła się klęską protestantów, którzy jednak uzyskali swobody wyznaniowe. Niepodległość Szwajcarii od Rzeszy, jako związku 13 autonomicznych kantonów, potwierdzono w 1648 r. pokojem westfalskim, kończącym wojnę trzydziestoletnią. W kolejnych latach miały miejsce częste wyznaniowe wojny domowe. W 1798 r., z inspiracji Francji, powstała scentralizowana Republika Helwecka. W 1803 r. Napoleon narzucił Szwajcarom nową konstytucję, w wyniku której dołączono do niej sześć nowych kantonów: Argowię, Gryzonię, Sankt Gallen, Wicino, Turgowię i Vaud. Szwajcaria stanowiła wówczas związek 19 suwerennych kantonów, sprzymierzonych z Francją. W 1813 r. rząd szwajcarski ogłosił neutralność, którą dwa lata później zagwarantowały postanowienia kongresu wiedeńskiego, na których mocy do federacji dołączyły trzy nowe kantony: Genewa, Neuchâtel i Valais. Na mocy nowej konstytucji z 1848 r. związek państw przekształcił się w państwo związkowe. W 1864 r. z inicjatywy Szwajcarii podpisano konwencję genewską i powołano Czerwony Krzyż. W 1874 r. Szwajcaria stała się republiką federacyjną. Podczas I wojny światowej Szwajcaria była neutralna. W 1921 r. weszła w skład Ligi Narodów i udzieliła jej siedziby w Genewie. W latach 1921–1924 Szwajcaria związała ze sobą politycznie i ekonomicznie Księstwo Liechtensteinu. W czasie II wojny światowej zachowała swoją neutralność. W 1960 r. znalazła się w gronie założycieli Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (*European Free Trade Association*, EFTA) z siedzibą w Genewie, a w 1963 r. stała się członkiem Rady Europy (*Council of Europe*). W 1972 r. Szwajcaria podpisała porozumienia o wolnym handlu z Europejską Wspólnotą Gospodarczą. W 1986 r. Szwajcarzy w referendum odrzucili propozycję wstąpienia do ONZ. W 2008 r. Szwajcaria przystąpiła do Układu z Schengen.

2. Historyczny rozwój systemu emerytalnego w Szwajcarii

Sprawy zabezpieczenia społecznego na szczeblu federalnym w Szwajcarii, w porównaniu z innymi państwami europejskimi, pojawiły się stosunkowo późno. Prowadzona w tym kraju od późnych lat 80. XIX w. debata o wprowadzeniu podobnych do sąsiadujących Niemiec rozwiązań w tym obszarze stosunkowo późno przyjęła wymiar powszechnych przepisów prawnych. Pierwsze rozwiązania emerytalne w Szwajcarii, ale jedynie w wybranych kantonach, pojawiły się w 1904 r. (Helbling

1991, s. 27). W 1911 r. powstały pierwsze regulacje prawne dotyczące ubezpieczenia zdrowotnego (*Social Security* 2008, s. 314) i wypadkowego[5]. Na ich podstawie w 1912 r. powołano do życia Federalne Biuro Ubezpieczenia Społecznego (niem. *Bundesamt für Sozialversicherung*, BSV, fr. *Office Federal des assurances sociales*, OFAS)[6]. W 1914 r. powstała regulacja prawna (*Fabrikgesetz*), umożliwiająca pracodawcom dobrowolne przekazywanie środków na emerytury ich pracowników (Wagner 2000), w 1916 r. pojawiły się pierwsze ulgi podatkowe dla pracodawców zaangażowanych w dobrowolne przekazywanie funduszy na cele emerytalne (Bonoli 2007, s. 220).

Propozycja rządu federalnego z 1919 r., dotycząca wprowadzenia powszechnego systemu emerytalnego, została odrzucona w referendum. W wybranych kantonach wprowadzono jednak kantonalne i komunalne emerytury publiczne, finansowane przez składkę o stałej wysokości płaconą przez pracodawców i pracowników, i przewidujące stałą kwotę emerytury na poziomie 200 CHF miesięcznie, wypłacaną po 65. roku życia (Bonoli 2007, s. 218). W 1920 r. funkcjonowały 343 plany emerytalne, które zgromadziły ponad 1 mld CHF (Leimgruber 2007). W 1924 r. pojawiło się pierwsze prawo w zakresie ubezpieczenia od bezrobocia (*Social Security* 2008, s. 316), a zmiana konstytucji z 1925 r. umożliwiła tworzenie w Szwajcarii na poziomie federalnym jednofilarowego systemu emerytalnego (Queisser i Vittas 2000). Jednakże kolejna propozycja rządu federalnego z 1931 r. wprowadzenia ogólnopaństwowego systemu emerytalnego, finansowanego z powszechnych podatków, została także odrzucona w referendum. Powstawały natomiast nadal dobrowolne systemy zawodowe, w których w 1941 r. skupionych było około 25% zatrudnionych (Bonoli 2007, s. 218).

Początki ogólnokrajowego szwajcarskiego systemu emerytalnego sięgają dopiero 1946 r., kiedy to pojawił się w tym kraju pierwszy powszechny akt prawny regulujący sprawy emerytalne (*Bundesgesetz* 1946). Regulacja ta została zaakceptowana w ogólnokrajowym referendum w 1947 r. większością 80% głosujących, a weszła w życie z początkiem 1948[7] r., kiedy to nadzór nad systemem przyjęło BSV[8]. Wówczas podatek emerytalny określono na poziomie 4,0% dochodu, a przeciętna emerytura bazowa wynosiła 48 CHF, co stanowiło 7% przeciętnego wynagrodzenia. Emerytura minimalna została określona na poziomie 480 CHF rocznie (Wagner 2000), czyli 40 CHF miesięcznie. Wiek emerytalny określono na poziomie 65 lat dla obydwu płci. W 1948 r. liczba osób otrzymujących emeryturę stanowiła 15,4% liczby osób pracujących. W 1952 r. powstała pierwsza regulacja o świadczeniach rodzinnych (*Social Security* 2008, s. 317). Dwa lata później BSV został wcielony

[5] Ta ostatnia wdrożona jednak została dopiero w 1918 r. Porównaj: (*Social Security* 2008, s. 315).

[6] http://www.socialinfo.ch/cgi-bin/dicopossode/show.cfm?id=116, [dostęp: 23.12.2009].

[7] http://www.bsv.admin.ch/themen/ahv/00011/01259/index.html?lang=en, [dostęp: 23.12.2009].

[8] http://www.socialinfo.ch/cgi-bin/dicopossode/show.cfm?id=116, [dostęp 23 grudnia 2009].

do struktur Federalnego Departamentu Spraw Wewnętrznych[9]. Od 1957 r. wiek emerytalny kobiet obniżono do 63 lat. W 1960 r. pojawiły się emerytury (renty) dla osób niepełnosprawnych (Queisser i Vittas 2000). Od 1964 r. wiek emerytalny kobiet obniżono do 62 lat. W 1969 r. podwyższono składkę emerytalną w schemacie publicznym do 5,2% wynagrodzenia.

Na przełomie lat 60. i 70. XX w. zaczęły się pojawiać pierwsze dobrowolne schematy emerytalne, zarządzane przez banki i firmy ubezpieczeniowe (Bonoli 2007, s. 222). W 1970 r. dobrowolne zawodowe plany emerytalne obejmowały 40% zatrudnionych (Queisser i Vittas 2000). Zmiana konstytucji w 1971 r. przewidziała możliwość wprowadzenia trójfilarowego rozwiązania w zakresie emerytur (Bonoli 2007, s. 219). W 1972 r. ustalono, że relacja pomiędzy najwyższą a najniższą emeryturą bazową wynosić będzie 2 : 1 (Wagner 2000). W 1973 r. podwyższono składkę emerytalną w schemacie publicznym do 7,8% wynagrodzenia, a w 1975 r. do poziomu 8,4% (Bütler i Ruesch 2007). W 1982 r. postanowiono o stopniowym podwyższaniu wieku emerytalnego kobiet z 62 lat do 64 lat (Bonoli 2007, s. 224). W tym samym roku powstała regulacja prawna o obowiązkowych emeryturach zawodowych (*Social Security* 2008, s. 312), co stanowiło początek funkcjonowania w Szwajcarii II filaru emerytalnego. Regulacja ta weszła ostatecznie w życie w 1985 r. (Bonoli 2007, s. 220)[10]. Minimalną gwarantowaną stopę zwrotu w II filarze emerytalnym określono na 4,0% rocznie. W 1996 r. przeciętna emerytura miesięczna z I filaru wynosiła 1407 CHF, co stanowiło 22% przeciętnego wynagrodzenia, przeciętna emerytura zawodowa zaś wynosiła około 40 800 CHF rocznie (Wagner 2000), czyli około 3400 CHF miesięcznie. Od 1997 r. wiek emerytalny kobiet podwyższono do 63 lat. W 1998 r. spośród 4,3 mln osób aktywnych gospodarczo I filarem emerytalnym objętych było 3,8 mln osób (Queisser i Vittas 2000). W 1999 r. postanowiono o podwyższeniu podatku VAT o 1,0%, z 6,5 do 7,5%, z przeznaczeniem na finansowanie I filaru emerytalnego. W tym samym roku powołano do życia federalny Fundusz Gwarancyjny Emerytur Zawodowych (Sicherheitsfonds BVG) dla środków zgromadzonych w zawodowych funduszach emerytalnych[11]. W 2000 r. w Szwajcarii funkcjonowało 4285 zawodowych planów emerytalnych, skupiających 3 147 504 uczestników (Wagner 2000). W 2003 r. postanowiono o:

1. Przeznaczaniu części wpływów z podatku VAT na finansowanie bazowej części emerytury.
2. Docelowym podwyższeniu wieku emerytalnego kobiet do 65 lat.

---

[9] http://www.socialinfo.ch/cgi-bin/dicopossode/show.cfm?id=116, [dostęp: 23.12.2009].

[10] Liczba zakładowych planów emerytalnych w Szwajcarii dynamicznie wzrastała przed wprowadzeniem obowiązkowych emerytur zawodowych: od 343 w 1920 r., poprzez 5222 w 1950 r., aż do 10 367 w 1970 r. W kolejnych latach, po wprowadzeniu obowiązku tych planów, wystąpiło zmniejszanie ich liczby: do 3457 w 1990 r. i 2307 w 2004 r. (Leimgruber 2007).

[11] http://www.sfbvg.ch/en/bvg/aboutus/intro_ueberuns.htm, [dostęp: 31.12.2009].

3. Obniżeniu stopy konwersji wykorzystywanej przy obliczaniu emerytury zawodowej z 7,2 na 6,8%.
4. Określeniu docelowego wieku wcześniejszego przejścia na emeryturę na trzy lata przed wiekiem standardowym.

W tym samym roku obniżono minimalną wymaganą stopę zwrotu ze schematów II filara do 3,25%, a w 2004 r. nawet do 2,25% (Clancy 2004). W referendum w 2004 r. odrzucono propozycję podwyższenia wieku emerytalnego kobiet do 65 lat od 2009 r.[12]. W 2005 r. wiek emerytalny kobiet podniesiono do 64 lat (Whitehouse 2007, s. 116), a minimalną wymaganą stopę zwrotu ze schematów II filaru podwyższono do 2,5%. Od 1 stycznia 2008 r. minimalną wymaganą stopę zwrotu ze schematów II filaru określono na poziomie 2,75%[13], a od początku 2009 r. na poziomie 2,0%[14].

3. Stan obecny systemu emerytalnego w Szwajcarii – z 1 stycznia 2010 r.

Szwajcarski system emerytalny składa się z trzech filarów (Bonoli 2007, s. 203):
- emerytury bazowej,
- obowiązkowej emerytury zawodowej,
- dobrowolnej emerytury dodatkowej.

Stopa zastąpienia z dwóch obowiązkowych filarów emerytalnych wynosi w Szwajcarii co najmniej 60%[15]. Ponadto funkcjonuje tzw. nadzwyczajna emerytura bazowa, jako dodatek emerytalny (niem. *Ergänzungsleistungen*, EL, fr. *prestations complémentaires*, PC), która jest wypłacana Szwajcarom, którzy nie osiągnęli wymaganego okresu uczestnictwa w systemie emerytury bazowej. Jej wysokość jest równowartością minimalnej emerytury bazowej. Kwoty składek przekazywane na I i II filaru emerytalny pomniejszają podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych, a dla pracodawców stanowią koszt uzyskania przychodów. Wszystkie wypłaty emerytur są opodatkowane na zasadach ogólnych (Whitehouse 2007, s. 116).

Emerytura bazowa (niem. *Alters- und Hinterlassenenversicherung*, AHV, fr. *Assurance-vieillesse et survivants*, AVS) jest rozwiązaniem typu *pay-as-you-go* i dotyczy obowiązkowo wszystkich osób stale mieszkających lub pracujących w Szwajcarii, a na zasadach dobrowolności także obywateli Szwajcarii i obywateli Unii Europejskiej mieszkających na stałe poza Unią Europejską, jeśli byli uprzednio objęci obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym w Szwajcarii przez co naj-

[12] http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/s/switzerland/switzerland-referendum-of-may-16-2004.html, [dostęp: 31.12.2009].

[13] http://www.news-service.admin.ch/NSBSubscriber/message/de/14318, [dostęp: 23.12.2009].

[14] http://www.news-service.admin.ch/NSBSubscriber/message/de/22118, [dostęp: 23.12.2009].

[15] http://www.bsv.admin.ch/themen/ahv/00011/01259/index.html?lang=en, [dostęp: 23.12.2009].

mniej pięć lat (*Social Security* 2008, s. 312). Składka na ubezpieczenia emerytalne wynosi 8,4% wynagrodzenia brutto, z czego po 4,2% płacą pracownik i pracodawca, oraz dodatkowo 1,4% wynagrodzenia brutto na ubezpieczenie rentowe od niepełnosprawności, także podzielone równo na pracownika i pracodawcę. W przypadku osób bezrobotnych, składka stanowi 4,2% wartości otrzymywanego świadczenia dla osób bezrobotnych (Bonoli 2007, s. 220). Nie ma przewidzianego górnego pułapu dochodów do płacenia składki na emeryturę bazową. W przypadku osób samozatrudniających się, składka emerytalna wynosi 7,8% dochodu brutto oraz dodatkowo 1,4% dochodu brutto na ubezpieczenie rentowe, przy czym po przekroczeniu określonego pułapu dochodów składka jest obniżona z wykorzystaniem degresywnej skali. Niepracujące osoby ubezpieczone, jak na przykład studenci, płacą stałą roczną składkę emerytalną w przedziale od 382 do 8400 CHF[16] oraz roczną składkę na ubezpieczenie rentowe w przedziale od 62 do 1400 CHF, zależnie od poziomu dochodów. Wiek emerytalny wynosi 65 lat dla mężczyzn i 64 lata dla kobiet. Możliwe jest przejście na wcześniejszą emeryturę w wieku 62 lat dla mężczyzn i 61 lat dla kobiet. Dla otrzymywania pełnej emerytury bazowej wymagane jest płacenie składek emerytalnych w każdym roku od ukończenia 21 lat, czyli 44 lata opłacania składek dla mężczyzn i 43 dla kobiet. Emerytura częściowa wypłacana jest osobom, które płaciły składkę przez co najmniej jeden rok. Emerytura bazowa jest wypłacana za granicą jedynie Szwajcarom, chociaż porozumienia międzynarodowe mogą tworzyć wyjątki od tej zasady. Wysokość pełnej rocznej emerytury bazowej jest uzależniona od przeciętnego rocznego dochodu osoby ubezpieczonej w następujący sposób:

- przy dochodach do 39 780 CHF emerytura jest sumą stałej kwoty 9 812 CHF oraz 13/600 przeciętnego dochodu rocznego,
- przy dochodach przekraczających 39 780 CHF jest sumą stałej kwoty 13 790 CHF oraz 8/600 przeciętnego dochodu rocznego.

Emerytura częściowa jest wyliczana z uwzględnieniem proporcji czasu faktycznego uczestnictwa w systemie do czasu wymaganego do otrzymania pełnej emerytury. System przewiduje funkcjonowanie emerytury minimalnej na poziomie 1105 CHF miesięcznie oraz emerytury maksymalnej na poziomie 2210 CHF miesięcznie. Emerytura bazowa jest waloryzowana co dwa lata z uwzględnieniem w 50% wskaźnika wzrostu cen i w 50% wskaźnika wzrostu wynagrodzeń (Whitehouse 2007, s. 116). Dotacja rządu federalnego pokrywa 17% wydatków na wypłaty emerytury bazowej. Jej źródłem są wpływy z podatku VAT, oraz opodatkowane dochody kasyn, a dotacja z funduszy kantonów pokrywa 3%. Wypłaty emerytur bazowych stanowią około 60% dochodów emerytalnych (Bonoli 2007, s. 220). Schematem zawiaduje Federalne Biuro Ubezpieczenia Społecznego, nadzorujące

[16] http://www.bsv.admin.ch/dokumentation/zahlen/00093/00424/index.html?lang=en, [dostęp: 23.12.2009].

poprzez wydzieloną jednostkę (Fachstelle für Altersfragen) działanie kantonalnych biur emerytalnych.

Obowiązkowa emerytura zawodowa (niem. *Bundesgesetz über die berufliche Alters-, Hinterlassenen-, und Invalidenvorsorge*, BVG, fr. *Loi Federale sur la prevoyance professionnelle vieillesse, survivants et invalidite*, LPP) jest rozwiązaniem w pełni kapitałowym i dotyczy pracowników, którzy ukończyli 17 lat, i których zarobki przekraczają u jednego pracodawcy 20 520 CHF rocznie[17]. Inni pracownicy oraz osoby samozatrudniające się mogą uczestniczyć w schemacie na zasadach dobrowolności. Składka na to ubezpieczenie płacona przez pracownika jest zróżnicowana w zależności od wieku osoby ubezpieczonej i wynosi od 7 do 18% wynagrodzenia brutto, zgodnie z następującymi zasadami:

Wiek mężczyzn	25–34	35–44	45–54	55–64
Wiek kobiet	25–31	32–41	42–51	52–63
Składka jako procent wynagrodzenia	7	10	15	18

Źródło: Whitehouse (2007, s. 116).

Składka jest płacona od dochodów w przedziale od 23 940 do 82 080 CHF[18]. Składka płacona przez pracodawcę musi być co najmniej równa składce płaconej przez pracownika, określanej jako *Obligatorium*. Wiele zawodowych funduszy emerytalnych, szczególnie sponsorowanych przez przedsiębiorstwa sektora publicznego i dużych pracodawców prywatnych, oferuje wyższe poziomy opłacanych składek (Bonoli 2007, s. 221), przy czym składka opłacana przez pracodawcę nie może przekraczać 63% ogólnej wartości składki (Queisser i Vittas 2000). Osoby samozatrudniające się płacą stałą składkę ubezpieczeniową, określoną przez konkretny fundusz emerytalny. Fundusze emerytalne przyjmują najczęściej formę prawną fundacji (Behnisch 2000) i mogą być prowadzone w formule *defined benefit* albo *defined contribution*, przy czym minimalna wymagana prawem stopa zwrotu w tych schematach wynosi 2,0%[19]. Około 80% ogólnej liczby stanowią fundusze typu *defined contribution*. Pracownik nie ma możliwości wyboru funduszu emerytalnego – dokonuje tego pracodawca (Queisser i Vittas 2000). Zyski kapitałowe funduszy emerytalnych nie podlegają opodatkowaniu, z wyjątkiem opłacania kantonalnych podatków od nieruchomości oraz opłat skarbowych przy nabywaniu i zbywaniu papierów wartościowych. Wiek emerytalny wynosi 65 lat dla mężczyzn i 64 lata dla kobiet, przy czym pełna emerytura zawodowa jest wypłacana mężczyznom po 40, a kobietom po 37 latach opłacania składek (Bonoli 2007, s. 221). Możliwe

[17] http://www.postfinance.ch/pf/content/en/seg/priv/prod/insure/know/3pillars.html, [dostęp: 20.12.2009.

[18] http://www.axa-winterthur.ch/SiteCollectionDocuments/bvg-handbuch_2_zweck_geltungsbereich_en.pdf, [dostęp: 20.12.2009].

[19] http://www.news-service.admin.ch/NSBSubscriber/message/de/29484, [dostęp: 23.12.2009].

jest przejście na wcześniejszą emeryturę w wieku 62 lat dla obydwu płci, przy adekwatnej aktuarialnie redukcji świadczenia.

Wypłata emerytury zawodowej jest możliwa na trzy sposoby (Behnisch 2000):

1. Jako wypłata jednorazowa.
2. Jako wypłata okresowa, najczęściej comiesięczna.
3. Jako wariant mieszany.

Wypłata jednorazowa realizowana jest w czterech sytuacjach (Queisser i Vittas 2000):

a) przy niskich kwotach zgromadzonego kapitału,
b) przy nabywaniu nieruchomości,
c) przy rozpoczęciu własnej działalności gospodarczej,
d) przy wyjeździe ze Szwajcarii.

Emerytura zawodowa wypłacana jest za granicą niezależnie od obywatelstwa ubezpieczonego. Wartość rocznej emerytury zawodowej wypłacanej okresowo stanowi w przypadku mężczyzn 7,05%, a w przypadku kobiet 7,10% całkowitej wartości środków zebranych na rachunku poszczególnej osoby wraz z odsetkami. Emerytura zawodowa jest waloryzowana na takich samych zasadach jak emerytura bazowa. Wypłaty emerytur zawodowych stanowią około 22% dochodów emerytalnych (Bonoli 2007, s. 220) i są gwarantowane przez Fundusz Gwarancyjny Emerytur Zawodowych.

Dobrowolna emerytura dodatkowa ma charakter dobrowolny i w pełni kapitałowy. Środki na emerytury mogą być gromadzone w schematach emerytalnych zarządzanych przez banki lub firmy ubezpieczeniowe (Behnisch 2000). Ten element systemu emerytalnego jest wspierany poprzez ulgi podatkowe. Pracownicy objęci drugim filarem emerytalnym mogą przekazywać na trzeci filar emerytalny kwotę limitowaną do poziomu równowartości 4000 EUR z federalnym zwolnieniem podatkowym. W przypadku osób, które nie są objęte II filarem emerytalnym, kwota objęta zwolnieniem podatkowym jest pięciokrotnie wyższa (Kuhn 2000). Dodatkowe zwolnienia podatkowe występują także w poszczególnych kantonach.

Nadzór nad schematami emerytalnymi II i III filaru sprawuje federalna instytucja Nadzór nad Emeryturami Zawodowymi (*Aufsicht Berufliche Vorsorge*, ABV). W 2008 r. nadzorowi emerytalnemu podlegało 114 funduszy emerytalnych (*Vorsorgeeinrichtungen*), 31 fundacji inwestycyjnych (*Anlagestiftungen bzw.*), 325 składkowych planów emerytalnych (*Sondervermögen*), 19 instytucji swobody przemieszczania się (*Freizügigkeitseinrichtungen*)[20], 16 bankowych fundacji filaru 3a (*Bankstiftungen der Säule 3a*) i 15 innych instytucji (*andere Einrichtungen*)[21].

[20] Nazwa odnosi się do funduszy emerytalnych, które gromadzą środki bez przypisania do konkretnego pracodawcy, niezależnie od kolejnych miejsc zatrudnienia pracownika.

[21] http://www.bsv.admin.ch/aufsichtbv/index.html?lang=de, [dostęp: 3.03.2010].

4. Wyzwania i przewidywane zmiany w systemie emerytalnym Szwajcarii

Najważniejszym wyzwaniem, przed którym stoi system emerytalny w Szwajcarii, jest sytuacja demograficzna. Wzrastająca liczba emerytów przy malejącej liczbie osób aktywnych zawodowo będzie charakteryzować szwajcarską gospodarkę aż do 2035 r. W 2030 r. liczba osób otrzymujących emeryturę ma stanowić 42,9% liczby osób pracujących (Wagner 2000). W ciągu ostatnich 60 lat (1950–2010) przeciętna długość życia w przypadku kobiet wzrosła o ponad 13 lat (z 70 do 83), w przypadku mężczyzn o ponad 12 lat (z 66 do 78), a przewiduje się, że w najbliższych latach będzie się wydłużać o jeden rok na każde dziesięciolecie[22]. Kolejnym problemem jest zmniejszanie się dochodów publicznego systemu emerytalnego w sytuacji kryzysu w gospodarce. W 2008 r. przychody tego systemu (31,6 mld CHF), uwzględniające dotację z budżetu federalnego na poziomie ponad 9,4 mld CHF, były o ponad 2,2 mld CHF niższe od wydatków (33,8 mld CHF)[23]. Funkcjonujący poziom składek emerytalnych w 2008 r. pokrywał wydatki emerytalne jedynie w 80%. Jednakże mimo tej niekorzystnej sytuacji całkowity poziom zasobów publicznego funduszu emerytalnego wynosił na koniec 2008 r. ponad 38,3 mld CHF, a zatem był wyższy niż roczne wydatki systemu, a zgromadzone zasoby pozwoliły na dopłacanie do emerytur na poziomie zbliżonym do tego z 2008 r. przez najbliższe 17 lat. W przedstawionym stanie rzeczy nie przewiduje się w najbliższych latach istotnych zmian w zakresie funkcjonowania szwajcarskiego systemu emerytalnego.

Zakończenie

System emerytalny w Szwajcarii jest swoistą hybrydą pomiędzy składkowym systemem typu bismarckowskiego a rozwiązaniem o stałym poziomie świadczeń typu beveridge'owskiego. Zasadnicze znaczenie ma I filar emerytalny, który przy niewielkim zróżnicowaniu wartości wypłacanych emerytur zapewnia utrzymanie minimum socjalnego dla wszystkich osób w wieku emerytalnym. Znaczenie II filaru emerytalnego sprowadza się do zapewnienia wysokiego standardu życia szwajcarskim emerytom, którzy pracowali zawodowo. Uzupełniające znaczenie ma III filar emerytalny. Paradygmat trójfilarowości systemu emerytalnego znajduje zatem pełne zastosowanie w szwajcarskiej rzeczywistości.

Ciekawe w porównaniach międzynarodowych jest stosunkowo małe zróżnicowanie wartości wypłacanych emerytur w I filarze, charakterystyczne dla koncepcji

[22] http://www.bsv.admin.ch/themen/ahv/00011/01259/index.html?lang=en, [dostęp: 23.12.2009].

[23] http://www.bsv.admin.ch/dokumentation/zahlen/00093/00424/index.html?lang=en, [dostęp: 23.12.2009].

emerytalnej Beveridge'a, oraz rzadko spotykane bezpośrednie dedykowanie części wpływów z podatku VAT na cele emerytalne.

Bibliografia

Averting the Old Age Crisis (1994), *A World Bank Policy Research Report*, Oxford University Press, New York.

Behnisch U.R. (2000), *Taxation of Cross Border Pension Provision: National report of Switzerland*, [online] http://www.eatlp.org/uploads/public/Lisbon_Switzerland.pdf.

Bonoli G. (2007), *Switzerland: The Impact of Direct Democracy,* w: *The Handbook of Western European Pension Politics* (2007), red. E.M. Immergut, K.M. Anderson & I.Schulze, Oxford University Press, New York, s. 203–247.

Bundesgesetz vom 20. Dezember 1946 über *die Alters- und Hinterlassenenversicherung* (AHVG), [online] http://www.admin.ch/ch/d/sr/8/831.10.de.pdf.

Bütler M., Ruesch M. (2007), *Annuities in Switzerland*, The World Bank Financial Systems Department Financial Policy Division December 2007, [online] http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1072404, [dostęp: 31.12.009].

Clancy L. (2004), *Just like clockwork*, Global Pensions March 2004, [online] http://www.globalpensions.com/, [dostęp: 31.12.2009].

Helbling C. (1991), *Les Institutions de Prevoyance et la LPP.* Haupt, Bern, s. 27.

http://www.axa-winterthur.ch/SiteCollectionDocuments/bvg-handbuch_2_zweck_geltungsbereich_en.pdf, [dostęp: 20.12.2009].

Kuhn R. (2000), *Country Report Switzerland*, Swiss Pension Fund Association ASIP Zurich-Airport, March 29, 2000, [online] http://www.world-pensions.org/docus/uno17.doc, [dostęp: 28.12.2009].

Leimgruber M. (2007), *The three pillars of wisdom? The Swiss blueprint of a World Bank Model*, ENRSP workshop on pensions, Paris, December 2007, [online] http://www.ires-fr.org/IMG/File/Leimgruber.pdf.

Queisser M., Vittas D. (2000), *The Swiss Multi-Pillar Pension System: Triumph of Common Sense?* The World Bank Development Research Group – Finance, August 2000, [online] http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2000/10/07/000094946_00092205342254/Rendered/PDF/multi_page.pdf.

Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2008 (2008), Social Security Administration Office of Retirement and Disability Policy & Office of Research, Evaluation, and Statistics, September 2008, Washington, DC.

Wagner A. (2000), *Consolidating a Multi-Pillar Pension System: The Swiss Case*, Flagship Course in Pension Reform March 6–17, 2000 – Washington, D.C., [online] http://genevalunch.com/files/2008/10/wagner.pdf.

Whitehouse E. (2007), *Pensions Panorama. Retirement-Income Systems in 53 Countries*, The World Bank, Washington, D.C., s. 116.

Wielka Encyklopedia PWN (2005), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, t. 26.

http://www.bsv.admin.ch/aufsichtbv/index.html?lang=de, [dostęp: 3.03.2010].
http://www.bsv.admin.ch/dokumentation/zahlen/00093/00424/index.html?lang=en, [dostęp: 23.12.2009].
http://www.bsv.admin.ch/themen/ahv/00011/01259/index.html?lang=en, [dostęp: 23.12.2009].
http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/s/switzerland/switzerland-referendum-of-may-16-2004.html , [dostęp: 31.12.2009].
http://www.news-service.admin.ch/NSBSubscriber/message/de/14318, [dostęp: 23.12.2009].
http://www.news-service.admin.ch/NSBSubscriber/message/de/22118, [dostęp: 23.12.2009].
http://www.news-service.admin.ch/NSBSubscriber/message/de/29484, [dostęp: 23.12.2009].
http://www.postfinance.ch/pf/content/en/seg/priv/prod/insure/know/3pillars.html, [dostęp: 20.12.2009].
http://www.sfbvg.ch/en/bvg/aboutus/intro_ueberuns.htm, [dostęp: 31.12.2009].
http://www.socialinfo.ch/cgi-bin/dicopossode/show.cfm?id=116, dostęp: 23.12.2009].
https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sz.html, [dostęp: 9.12.2009].

THE THREE-PILLAR PENSION SYSTEM PARADIGM IN THE CASE OF PENSION SOLUTIONS IN SWITZERLAND

Summary

The research aim of the work is searching in the pension system of Switzerland for ideas worth consideration in international comparisons. The paper was prepared on the base of literature study in English, using Internet sources, including international institutions, American Social Security, Swiss Government, and Swiss supervising institutions publications. Searching of original and secondary documents was used as a research method. In the summary, the author highlights that the three-pillar pension system paradigm is complexly used in Swiss reality. A particular Swiss approach are: 1) relatively low diversity of the 1st pillar pensions, which is characterized for Beveridge pension concept, and 2) rarely met direct devoting of the part of VAT-tax for pension purposes.